

Les millors obres de les lletres gironines (87)

És cert que *Solitud* s’ha menjat bona part de la producció de l’escriptora escalenca Caterina Albert/Víctor Català (1869–1966). Per exemple, al pròleg de l’*Obra completa* Manuel de Montoliu no en diu res de profit de la novel·la *Un film (3.000 metres)* (1926) mentre, a l’epíleg, Maria Aurèlia Capmany en fa una ardida defensa després de citar com Joan Fuster dedica només una pàgina i mitja a la gran escriptora per les vuit a Eugeni d’Órs o sis a Joaquim Ruyra. Escriu: «I el cert és que *Un film*, el gran fracàs de Víctor Català, espera encara una lectura seriosa i un estudi».

La crítica demolidora arranca amb Domènec Guansé el mateix 1926 a la *Revista de Catalunya*. Valora l’estil però li retreu que «no empra cap procediment cinematogràfic ni fulletonesc. Toma simplement al seu procediment realista.» Els lectors en discrepen, els hi plau, de Maria Bohigas a la mateixa M.A. Capmany que li plau molt, potser més que a la mateixa autora que a rel de la crítica no la inclou a les obres completes del 1951, sí a l’edició posterior.

La qualitat de l’escriptura de *Solitud*, de la qual ens hem ocupat, com dels *Drames rurals* (*Dominical* del **Diari de Girona**, 17 d’abril de 2022 i 4, de febrer de 2024), empetiteix altres textos seus però no és així amb *Un film (3.000 metres)*, obra que enganxa, atrau, la connexió és immediata, com la fascinació de la imatge. En el pòrtic l’autora escriu: «He fet una pel·lícula, i com sóc persona de tractar, dintre les meves possibilitats, a cada un segons li correspon, m’agrada també de guardar, escrivint, els miraments deguts a cada gènere, no confontent ni barrejant els termes i condicions d’uns i altres.» No serà un film però personatges i situacions són enlluernadors. M. A. Campany l’esmicola amb precisió en l’epíleg esmentat: «Amb *Un film*, Víctor Català es proposa caminar per aquest camí planer. I si bé no pensa deixar l’eina de llenyataire, ni imitar la finor d’alguns estils contemporanis, tracta de donar una nova aparença a la multitud de personatges que la seva imaginació va creant. Se li acut construir a l’entorn d’un personatge un seguit de peripècies, amb la mateixa textura vermiforme dels films serials. No hi ha canvi essencial en la manera d’explicar les històries que s’encadenen i s’adhereixen a la vida del personatge principal, en Nonat, l’hospicià que no es resigna amb la seva sort, que vol ascendir cap a les regions del luxe, però s’enfonsa cap al subsòl de la delinqüència. Hi trobarem això sí una qualitat melodramàtica que no era a les altres obres de l’autora, la successió fluctuant de situacions dramàtiques li confereix la gesticulació de melodrama i la manca de clímax que caracteritza el gènere i que ella ha sabut aconseguir a la perfecció en els seus contes. L’ha escrita, segons ens explica,

Un film (3.000 metres)

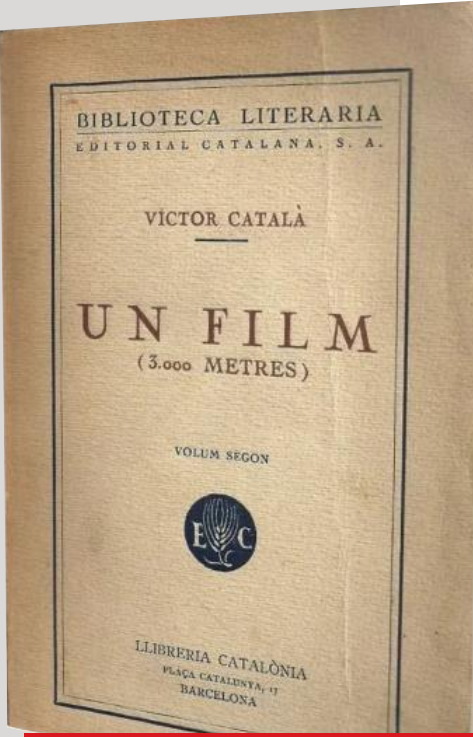
La novel·la és una visió de la, en diuen ara, Barcelona canalla, als anys vint-trenta era la vida dels apaches, lladregots, cleptòmans, el món dels baixos fons. L’escriptura, sensacional, detallista, única, de qui fou mestra del món rural, de la muntanya i la natura ara s’acara, i amb encert, a l’urbs, la ciutat immensa, sortint de l’àmbit agrari, tradicional en Víctor Català.

La gran novel·la urbana, barcelonina, de Víctor Català

Josep Maria Figueres

1913-1919
Primera edició, en format fulletó, a la revista «Catalana».

1926
Edició en tres volums a Catalònia, la de més èxit de públic.

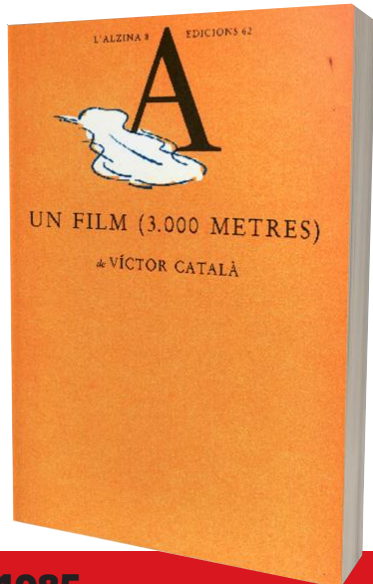

2015
Darrera edició en català a Club Editor.

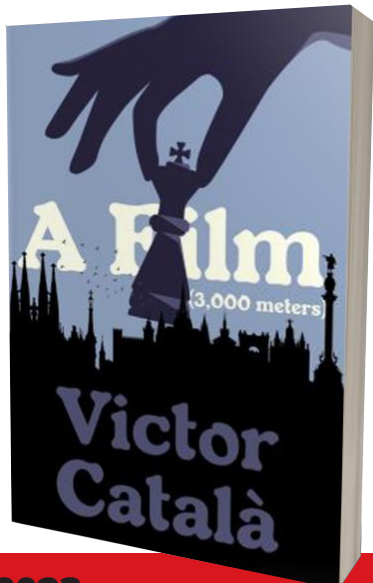
de la mateixa manera que ha anat escrivint totes les seves obres, però és evident que no hi ha el tempo narratiu de *Solitud*. *Un film* llisca, transcorre, no avança. La mort de Nonat que tanca l’obra es podria haver produït cent pàgines abans o cent pàgines més enllà. La novella ha estat escrita sense traves, quasi sense propòsit previ. L’autora diu a Garcés: ‘Un film havia de ser un conte per a *Catalana*, la revista del senyor Matheu. Sense jo escarrassar–m’hi es va anar fent llarg, tant, que aviat vaig tenir consciència que podria brollar–ne una novella’».

L’obra crea addictes per l’encís de l’escriptura més que pels altres elements, no és com un film però és Víctor Català en plenitud, en estar pur que diria el cursi, i mostra el mon mig amagat com si el conegués de tota la vida, amb la vigoria i nervi habituals, amb l’exuberància tropical d’un lèxic espumejant i que coneixem tan bé per *Solitud* o els contes. El nostre personatge, Nonat Ventura, és el lladregot subtil i elegant, el Senyoret de renom. Parla, com arreu la llarga obra sobre ell, però també presenta amb cura personatges en una miscel·lània com la varietat humana de la ciutat.

Les edicions de l’obra són nombroses. La primera, com a novel·la de fulletó, per entregues, és a *Catalana*, i des del primer número (1918–1921), essent la presentació de la singular obra. Serà editada també el 1926 a la «Biblioteca literària» de l’Editorial Catalana en tres volums. I les edicions continuaran: el 1951 i reeditada el 1972 a Selecta en les **Obres completes** gràcies a Tomàs Tebé. Més recentment a «L’Alzina» d’Edicions 62 (1985) i Club Editor (2015), pel que fa al català i també ha estat objecte de traduccions de forma constant, les darreres *A film* (Nova York, 2022), *Ein Film* (Colònia, 2023), *Një Film* (Tirana, 2024)...

1985
Edició de butxaca a «L’Alzina» d’Edicions 62.

2023
Edició en anglès.

2023
Edició en alemany.

«La senyora Quimeta, la bacallanera, era viuda i tenia sis filles i un fill. El fill havia d’èsser bacallaner i ajudava la seva mare en les tasques de la botiga. De les filles n’hi havia de tots els tarannàs i per a tots els gustos. La gran era casada amb un guàrdia civil; la segona festejava amb el noi d’un col·mado; a la tercera li havia donat per l’església i es passava la vida ensopida i rumiant si seria més accepte a Déu que ella es fes germaneta dels pobres o monja de clausura. La quarta estudiava per a mestra de piano; duia la cabellera lligada amb un gran llaç i tot el dia feia escales i altres exercicis que eren un recreament extraordinari per a les orelles del veïnat. La cinquena tenia una bogeria per les feines de la casa, i, finalment, la petita... ‘¿Què en farem de la petita?’, s’havia preguntat la senyora Quimeta, tantost aquella brotava mitja cana de terra només. I després de madures reflexions, decidí col·locar–la d’aprenenta a casa d’una modista del capdamunt del carrer. La modista anava els diumenges, molt mudada, a missa de dotze. Un diumenge l’aturà en l’acera i va parlar–li del seu desig. La modista ja en tenia una, d’aprenenta, però no n’hi havia prou per a la feina i li caigué molt bé l’oferiment de la bacallanera.

– Envïi–me–la demà de matí i veurem si fa...

L’endemà de matí la petita pujà a casa la modista.

La van fer entrar a l’obrador. Tenia els ulls dolços i l’aire bondadós. A la modista–donya Eulàlia, com li deia empàticament el seu personal– no li desagradà.

– ¿Com et dius, maca?– va preguntar–li. I la nena contesta amatent:

Un fragment
Una escena
del món
femení

Un ventall de personatges presentats en una prosa reeixida, elaborada, rica, basteixen com una novel·la–riu, com un mostrari de comportaments i singularitats allà on la ciutat és anonimat però en el carrer hi ha el petit món de coneixences en les que excel·leix l’autora tant com en la vida camperola.

– Jesusa, per a servir–la, perquè vaig néixer el dia de Nadal, com el bon Jesuset.

La caterva del taller rompé a cor en una gran riallada, i d’aquell dia endavant anomenà Nadala a la petita; i com l’altra aprenenta es deia Rosa i es posaven sempre juntes les dues nenes, destriant–se una mica de la colla de les oficials, aquestes les hi tragueren, al plegat a les dues, el Bouquet.

El Bouquet, cada dia, en anar i venir del taller havia de passar per davant de la garieta del senyor Grisau, l’argenter; i cada dia que passava, invariablement, s’aturava a

guaitar la parada que aquell tenia en els prestatgetes.

També cada dia, invariablement, en veure–les aturades, l’argenter se sulfurava perquè li entelaven els vidres, i les esquivava amb quatre fàstics o algun gest amenaçador. Era més esgarrapós que una estora nova i mai no havia pogut veure a cap criatura. Val a dir que aquestes el pagaven amb la mateixa moneda.

– Tu –deia la Rosa, que era eixerida i amb els ulls vius com un ocell, a la Nadala, quan plegaven–, cançonegem una mica, que aquestes passin endavant i anirem a fer enrabiar aquell vell tan fastigós.

La Nadala no era gens entremaliada, però reia i seguia la seva amiga. I s’aturaven davant l’aparador, fins que llur ombra feia aixecar el cap a l’argenter i aquest començava d’avalotar–les. Aleshores feien una llengota o llepaven el vidre i fugien. Aquella diversió durà llargs mesos, fins que la família de la Rosa mudà de barri i aquesta deixà d’anar a casa donya Eulàlia. La Nadala es trobà com orfa en el taller, però seguí movent–se per l’impuls que li havia imprès la seva companyeta. S’entretenia, en plegar, arreglant les coses en desordre, mentre les oficials, empeses cada una per la seva dèria, cuitaven a marxar, i quan ella eixia, soleta, no sabia estar–se de fer l’aturada de costum. Sinó que, com ella era pacífica de mena, no feia ganyotes ni llepava el vidre: es limitava a esclafar contra ell el capciró del nas i mirar embadalida aquelles cadenetes, aquelles medalles, aquells penjolls i anells que constituïen el seu encant... I quan el Júpiter closca–pelat aixecava el cap, fugia corrents, com de costum.»

El feminisme i la literatura de Víctor Català, segons Anna-Maria Martínez-Sagí

En el periòdic *La Rambla* del 18 de maig de 1931 apareix una pàgina sencera dedicada a Caterina Albert/Víctor Català a cinc columnes, amb fotografia central. La redactora, en un món masculí, excel·leix i és una de les mil·lors entrevistes. Al·l’excel·lent web de la càtedra Víctor Català (UdG) no l’esmenten però l’entrevista és notable i l’aportació s’ho val. Anna Maria Martínez–Sagí en sap treure partit: quan li pregunta sobre la seva arrancada com a escriptora respon:

«No vaig pensar–hi, vaig fer–ho senzillament i de bona horeta, com si em lliurés a un petit joc infantil. Els primers intents recordo foren als sis anys. Entre els catorze i els quinze vaig escriure el primer drama rural. Ningú parava esment en els meus entreteniments de criatura, però un dia, una amiga poc més gran que jo, en veure’m amb la ploma a la mà, volgué de totes passades que li llegís el que feia; ja aleshores no sabia dir que

no, i, bo i contrariada, vaig llegir–li un altre drama rural. En aixecar els ulls, acabada la lectura, l’amiga tenia la cara plena de llàgrimes. Davant la meva sorpresa, vaticinà solemnialment: ‘Tu escriuràs!’ i ambdues vam

restar avergonyides de l’ocurrència.» I sobre el moviment literari, l’autora, amb deu llibres publicats i tots traduïts a altres llengües, respon: «No crec que hi hagi cap país de l’extensió geogràfica de Catalunya que tingui una tal riquesa de temperaments. S’ha de tenir en compte que la nostra literatura està en la infantesa, i no obstant, no hi ha cap escriptor una mica format que s’assembli o recordi a cap altre. En efecte, ¿podríeu emparentar gaire estretament, per exemple Guimerà i Verdaguer, Oller i Rossinyol, Bertrana i Soldevila, Matheu i Sagarra, Font i Lleonard... per no allargar la llista fins al·l’infinit? Cada ú és ací el seu cap i la seva escola...»

